

JAK OŽIVIT KULTURU?

pokus o kulturně – ekologický manifest

MOTTO:

„Slovo kultura je tu třeba chápat v jeho nejširším smyslu, odkazujícím ke způsobu bytí a myšlení, který dává tvar existenci v její celkovosti.“

(Michel Maffesoli: *O nomádství*, str. 182)

Hovoříme-li o kultuře, zapomeňme na ‚umění‘, ‚pokrok‘ či ‚slušné chování‘. Hovořme o člověku. O jeho podstatě a jedinečných rysech, o tom, co to znamená být člověk. Neboť být člověkem znamená mít kulturu. Za kulturu považujeme všechno to, co si člověk vytvořil a co se naučil, co nezískal od přírody prostřednictvím genů.

Člověk byl po devadesát devět procent existence svého rodu lovcem a sběračem. Návštěvníkem galerie, čtenářem knihy či organizátorem happeningu je zatím méně než jedno procento času. Proto bychom za kulturu měli považovat spíše kamenný pazourek než sponzorský dar či žádost o grant. Jinými slovy – opírejte se o kulturu jako o spe-

Obraťme se k tomu základnímu, co tvoří lidskou zkušenost s tímto světem – k žvlúm, prostoru, času, tvorům, lidem i démonům. K pramenům hravosti, snění a kreativity, smyslového a emocionálního vnímání.

Karel Sládek: Na kopci II

Rozlišení kultury a přírody nebude nikdy definitivní. Kde je přesná hranice mezi vlivem prostředí a genů, výchovou a dědičností, naučeným a vrozeným, když samotná schopnost učít se je vrozená? Kultura i příroda jsou v první řadě pojmy. Nechť je nám pojem kultury prostředkem k odkrývání různých aspektů reality, nikoliv realitou samotnou. Nechť je nám pomůckou či pracovním nástrojem, jenž nám umožní odlišit člověka od matrice přírody, aby nám tak do popředí vystoupily jeho specifické rysy a vlastnosti.

cificky lidský způsob života, nikoli o to, co za ‚kulturou‘ (pouhou etickou či estetickou nadstavbu) považujeme v naší jednoprocenní civilizaci. Racionalita, materialismus a utilitarismus dnešní doby rozhodně nejsou charakteristickými rysy člověka jako kulturní bytosti. Kultura vznikla, aby člověku umožňovala přežít v přírodě a žít v souladu s vesmírem, s druhými, sám se sebou. Kulturní kód lidské existence je nesmírně bohatý ve svém rozpětí od horizontálního k vertikálnímu, ve své šíři i hloubce. Životní styl moderní

civilizace ubírá kultuře cosi podstatného, zplošťuje ji, ořezává a zjednodušuje. Nestaneme se civilizovanými primitivy? Budiž naším úkolem oživovat, chránit, podporovat kulturní dědictví v hloubce jeho obsahu i rozmanitosti forem proti všem civilizačním tlakům. Studovat počátky i současné podoby lidského způsobu života, přemýšlet o člověku a bránit jej proti všemu, co devastuje jeho přirozenost, co mu ubírá vzepětí i hravost, ducha i tělo, hloubku i rozmanitost.

Chceme-li se dobrat podstaty lidské kultury, musíme sáhnout k jejím zdrojům jak na úrovni druhu, tak i jednotlivce. Kultura nevznikla v okamžiku, kdy jsme začali vyrábět nástroje, žít ve skupinách a vydávat artikulovanou řeč. Kultura vzniká neustále, tady a teď, s každým naším gestem, slovem, činem. Ponořme se tedy nejen do kolektivní historie lidského druhu, ale též do individuálního nevědomí sebe sama.

Studujme člověka nejen z knih a prostřednictvím teorií, koncepcí a hypotéz, ale také skrze bezprostřední zkušenost a praxi. Psychicky, tělesně i předmětně zakoušejme všechno to, co dělá člověka člověkem. Tvorba myšlenek a tvorba předmětů. Výchova dětí, zdokonalování sebe sama. Meditace, extáze, změněný stav vědomí. Půst, samota, mlčení. Radost ze zvuku, radost z pohybu. Strach z nekonečna, bezpečí sounáležitosti. Obrátme se k tomu základnímu, co tvoří lidskou zkušenost s tímto světem – k žvlům, prostoru, času, tvorům, lidem i démonům. K pramenům hravosti, snění a kreativity, smyslového a emocionálního vnímání. Učme se pozorovat sebe sama ve chvíli ohrožení, radosti, vytržení, zoufalství. Učme se rozeznávat, co je v nás přírodního a co kulturního. Podchyťme kulturu ve stadiu jejího zrodu.

Vzorem nechť je nám antropolog Alfred Louis Kroeber (1876–1960), který po svých studentech požadoval, aby se naučili rozdělovat oheň třením dřívěk. Vyjádřil tím, že něco

jiného je člověka a kulturu studovat a něco jiného je člověkem být a kulturu dennodenně zakoušet. Zatímco etnologie, etnografie, kulturní antropologie či kulturo-

Člověk byl po devadesát devět procent existence svého rodu lovcem a sběračem. Návštěvníkem galerie, čtenářem knihy či organizátorem happeningu je zatím méně než jedno procento času. Proto bychom za kulturu měli považovat spíše kamenný pazourek než sponzorský dar či žádost o grant.

Karel Sládek: Rozkoš bizarního lovu v lesích královny Mab

logie studují kulturu teoreticky a z odstupu, můžeme to zkusit vlastníma rukama, vlastním tělem. Jak rozdělat oheň a co člověk tváří v tvář ohni cítí? Co znamená ztratit se v divočině sám, bez jídla a pití, bez orientace? Co to člověku dává, vyrobit si něco vlastníma rukama, vlastní hlavou, bez návodů a rad? Co to v člověku probouzí, roztancovat se, rozhýbat své tělo radostí? Jak se mění chování jednotlivce v davu? Jakou proměnou prochází naše bytost, nasadíme-li si masku, obarvíme tvář či shodíme šaty? Odkud se bere pocit posvátna či svátečnosti? Jak vzniká rituál? Jak působí symbol? Všechny tyto otázky míří ke kořenům kultury a nelze je zodpovědět jinak než praxí, experimentem, animací.

Animovat kulturu tedy znamená oživovat, rozhýbávat, probouzet to, co se nám zdá být nenávratně ztracené pod vrstvou civilizačních nánosů. A jestliže přitom sáhneme poněkud hlouběji, než jsme zamýšleli, a dotkneme se zdroje našich instinktů, naší živočišnosti, nebude to pracovní úraz, ale důkaz, že se skutečně pohybujeme kolem prahu, kde (a kdy) se člověk stal a stává člověkem.

Vít Erban

Reprodukce obrazů akademického malíře Karla Sládka pocházejí z katalogu, který vyšel u příležitosti autorovy nedávné výstavy v pražské Galerii Pyramida.